

Σοφίες και...αμπελοσοφίες

✖ Φιλοσοφία

Τον όρο «φιλοσοφία» χρωστάμε στον Πυθαγόρα που εξοργιζόταν κάθε φορά που τον αποκαλούσαν «σοφό». «Δεν είμαι σοφός», έλεγε, «αλλά φίλος της σοφίας», δηλαδή «φιλόσοφος».

Το μέλι είναι, ή απλά μας φαίνεται γλυκό;

«Αρνούμαι να υποστηρίξω πως το μέλι είναι γλυκό. Μπορώ, όμως, να εγγυηθώ πως μου φαίνεται γλυκό!». Αυτή η φράση συνοψίζει τη σκέψη των «Σκεπτικών». Πλήρης άρνηση του δογματισμού, απολυτοποίηση της αμφιβολίας. Ας φανταστούμε πόσο θα άλλαζε η ζωή μας αν σε κάποιες καταστάσεις, προτού φανούμε ιδιαίτερα μαχητικοί, αναρωτιόμασταν: «Αυτό που τώρα πιστεύω ως απόλυτα αληθινό, μήπως αύριο μου φανεί απλώς πιθανό;».

Λένε πως...

...μια γυναίκα, σπάνια εγκαταλείπει ένα θύμα χωρίς να έχει βρει άλλο.

Πατέρα, να παντρευτώ αυτή τη γυναίκα;

Άκου παιδί μου... Η δοκιμασία είναι απλή: Κάνε κάτι εντελώς τρελό, αγενές και απαράδεκτο μπροστά της... Κατόπιν παρατήρησε το μίσος και την περιφρόνηση στο βλέμμα της κι αναρωτήσου αν την αγαπάς αρκετά ώστε να ανέχεσαι αυτό το βλέμμα κάθε μέρα για το υπόλοιπο της ζωής σου...

Αν ναι, τότε με την ευχή μου!

Άντε βρες άκρη...

Ο Βολτέρος, αστός στοχαστής του 18ου αιώνα, ισχυριζόταν: «Ακόμη κι αν δεν υπήρχε Θεός θα έπρεπε να τον επινοήσουμε».

Ο Μπακούνιν, επαναστάτης αναρχικός στοχαστής του 19ου αιώνα, δήλωνε: «Ακόμη κι αν υπάρχει Θεός θα πρέπει να τον καταργήσουμε».

Η «τριπλή διύλιση» του Σωκράτη

Μια μέρα, εκεί που ο Σωκράτης έκανε βόλτα στην Ακρόπολη, συνάντησε κάποιον που του ανακοίνωσε ότι έχει να του πει κάτι πολύ σημαντικό που άκουσε για έναν απ' τους μαθητές του.

Ο Σωκράτης τον παρακάλεσε, πριν του πει τι είχε ακούσει, να κάνει το τεστ της «τριπλής διύλισης».

– Τι πράγμα είναι τούτο; τον ρώτησε εκείνος.

- Να, πριν μου πεις τι άκουσες για τον μαθητή μου, θα ήθελα να κάτσουμε λίγο να το φιλτράρουμε. Το πρώτο φίλτρο είναι αυτό της αλήθειας. Είσαι, λοιπόν, εντελώς σίγουρος ότι αυτό που πρόκειται να μου πεις είναι αλήθεια;
- Ε... όχι εντελώς, απλώς το άκουσα όμως και...
- Μάλιστα... Άρα δεν έχεις ιδέα αν αυτό που θέλεις να μου πεις είναι αλήθεια ή ψέματα. Ας δοκιμάσουμε τώρα το δεύτερο φίλτρο, αυτό της καλοσύνης! Αυτό που πρόκειται να μου πεις για τον μαθητή μου είναι κάτι καλό;
- Καλό; Όχι... Το αντίθετο μάλλον...
- Άρα, θέλεις να πεις κάτι κακό για τον μαθητή μου αν και δεν είσαι καθόλου σίγουρος αν είναι αλήθεια. Αλλά μην απογοητεύεσαι... Μπορεί να περάσεις το τεστ γιατί υπάρχει και τρίτο φίλτρο. Αυτό της χρησιμότητας. Είναι, αυτό που θες να μου πεις, κάτι που μπορεί να μου φανεί χρήσιμο;
- Όχι... Δεν νομίζω...
- Άρα, αυτό που θα μου πεις δεν είσαι σίγουρος αν είναι αλήθεια και είσαι βέβαιος πως δεν είναι ούτε καλό ούτε χρήσιμο. Γιατί, λοιπόν, θα πρέπει να το ακούσω;

Κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση;

Ο φιλόσοφος Ξενοφάνης, αν και έζησε στο 570 π.Χ., και μάλλον αγνοούσε το περιεχόμενο της Παλαιάς Διαθήκης, αντιστρέφει το ιουδαϊκό και χριστιανικό δόγμα που θέλει τον Θεό να έφτιαξε τον άνθρωπο κατ' εικόνα και ομοίωσή Του. Τι μας λέει, λοιπόν, ο αρχαίος Έλληνας φιλόσοφος; Πως δεν έφτιαξαν οι θεοί τους ανθρώπους αλλά οι άνθρωποι τους θεούς τους, και μάλιστα με φωνή και όψη σαν τη δική τους...

Οι Αιθίοπες φαντάζονταν τους θεούς τους μαύρους και πλατσουκομύτηδες, οι Θράκες γαλανομάτηδες και ξανθωπούς. Και οι αγελάδες, αν είχαν μυαλό και χέρια, θα έδιναν στους θεούς τους αγελαδινή όψη!

Αντέγραψε τον Ηράκλειτο ο ευαγγελιστής Ιωάννης;

Ο Ηράκλειτος αποφεύγει να χρησιμοποιεί τη λέξη «Θεός». Προτιμάει την αντίστοιχη «Λόγος», που σημαίνει «λογική».

Την ίδια λέξη χρησιμοποιεί και ο ευαγγελιστής Ιωάννης για το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδας. Και ξεκινάει το Ευαγγέλιο του με το περίφημο «*Εν αρχή ην ο Λόγος*»...

Ο Ηράκλειτος δεν συμπαθούσε τους ανθρώπους και τη μίζερη λογική τους. Γι' αυτό και ζούσε μοναχικά. Κάποιοι τον αποκαλούσαν και «μισάνθρωπο». Μέσα σε όλες τις μεταβολές, τις αλλαγές και τις αντιθέσεις της φύσης, έβλεπε την ενότητα, την ολοκλήρωση, ένα είδος «παγκόσμιας λογικής» που κατευθύνει τα

πάντα.

Ο «Νους του Σύμπαντος» εξουσιάζει τα πάντα και όλοι οι άνθρωποι πρέπει να σέβονται την κυριαρχία του...

«Δεν είν' αυτό που βλέπεις, αγάπη μου!»

Ο Ηράκλειτος (540-480 π.Χ.), αν και σύγχρονος του Παρμενίδη, έβλεπε τα πράγματα από άλλη σκοπιά. Αυτός θεωρούσε τις αλλαγές ως το βασικότερο χαρακτηριστικό της φύσης. Κι έδειχνε εμπιστοσύνη στις αισθήσεις του και σε όσα αυτές του έλεγαν! Αν ο Ηράκλειτος έπιανε τη γυναίκα του να τον απατά, δεν μάσαγε από «δεν είναι αυτό που βλέπεις, αγάπη μου!».

«Τα πάντα ρει!», δίδασκε ο Ηράκλειτος. Όλα βρίσκονται σε κίνηση, τίποτα δεν μένει το ίδιο. Γι' αυτό και «δεν μπορούμε να μπούμε δυο φορές στο ίδιο ποτάμι». Μέχρι να βγούμε και να ξαναμπούμε, τόσο εμείς όσο και τα νερά του ποταμού έχουν αλλάξει!

Ο κόσμος ορίζεται από συνεχείς αντιθέσεις: μέρα-νύχτα, πόλεμος-ειρήνη, πλούτος-φτώχεια, χειμώνας-καλοκαίρι.

Αν δεν αρρωσταίναμε δεν θα ξέραμε τι θα πει υγεία. Αν δεν πεινούσαμε δεν θα ξέραμε τι θα πει να είμαστε χορτάτοι. Χωρίς το ασταμάτητο παιχνίδι των αντιθέσεων, ο κόσμος θα σταματούσε να υπάρχει...

Προδιαγεγραμμένη πορεία...

Στην αρχή κοιμόμασταν σε μονό κρεβάτι...

Κατόπιν, αγοράσαμε ένα διπλό κρεβάτι...

Στη συνέχεια κοιμόμασταν σε χωριστά κρεβάτια στο ίδιο δωμάτιο...

Μετά κοιμόμασταν σε διαφορετικά δωμάτια...

Και τώρα ζούμε ο καθένας στο σπίτι του...

Η θεωρία του Δαρβίνου με λίγες λέξεις

α) Ο έμβιος κόσμος δεν είναι σταθερός, έχει υποστεί εξελικτική αλλαγή.

β) Η εξελικτική αλλαγή έχει μορφή κλαδιών δέντρου. Τα είδη που σήμερα υπάρχουν είναι απόγονοι ενός ή περισσότερων μακρινών προγόνων.

γ) Καινούργια είδη δημιουργούνται όταν ένας πληθυσμός διασπάται, και τα απομονωμένα τμήματά του διαφοροποιούνται

δ) Η εξελικτική αλλαγή είναι σταδιακή. Ελάχιστοι πληθυσμοί που διαφέρουν σημαντικά απ' τους γονείς τους επιβιώνουν.

ε) Βασικός παράγοντας της εξέλιξης είναι η «φυσική επιλογή». Οι οργανισμοί που είναι καλύτερα προσαρμοσμένοι στο περιβάλλον τελικά επιβιώνουν και αφήνουν περισσότερους απογόνους.

[σ.σ.: Πρόκειται περί μύθου και παρανοήσεως πως ο Δαρβίνος έχει πει ότι ο άνθρωπος κατάγεται απ' τον πίθηκο. Στην πραγματικότητα υποστήριξε, πως άνθρωπος και πίθηκος έχουν κοινό πρόγονο]

Χρειαζόμαστε διαμεσολαβητές;

Μια μέρα ρώτησαν τον Βούδα γιατί δεν συμπαθεί τους καλόγερους. Κι εκείνος τους απάντησε ότι «οι καλόγεροι πουλάνε νερό στις όχθες του ποταμού, κι αυτό είναι απάτη!».

Και ήρθε μια επιτροπή καλόγερων και του είπε: «Ξέρουμε ότι πουλάμε νερό στην όχθη του ποταμού, αλλά το κάνουμε μέχρι οι άνθρωποι να μάθουν να σκύβουν και να το παίρνουν μόνοι τους απ' το ποτάμι».

Ο Βούδας γέλασε πολύ, κι όταν οι καλόγεροι τον ρώτησαν «γιατί γελάει», τους απάντησε: «Αν δεν βρισκόσασταν εκεί να πουλάτε νερό, οι άνθρωποι θα μάθαιναν πολύ πιο γρήγορα πως δεν χρειάζονται ενδιάμεσους»...

Γελάστε, είναι φιλοσοφικό!

Οι περισσότεροι έχουν την εντύπωση πως οι Έλληνες φιλόσοφοι ήταν κάποιοι αγέλαστοι, σοβαροφανείς και σκουντούφληδες δάσκαλοι. Στην πραγματικότητα, όμως, ήταν άνθρωποι εύθυμοι, κατά κανόνα αισιόδοξοι, χαμογελαστοί, που χαίρονταν τη ζωή σαν γνήσια παιδιά της φύσης. Ονόμαζαν «ηδονή» τη γλύκα της ζωής, και πίστευαν πως η χαρά και το γέλιο μάς απαλλάσσουν από το άγχος και τον φόβο, κάνουν καλό στην υγεία μας, παρατείνουν τη ζωή μας...

Ο Αριστοτέλης έλεγε πως η μέρα που πέρασε χωρίς να γελάσουμε, είναι μέρα χαμένη. Κι ο Δημόκριτος, άνθρωπος του γέλιου και της διασκέδασης, είχε το παρατσούκλι «γελασίνο», δηλ. «γελαδερός».

Στους Έλληνες άρεσαν τα αστεία και τα ευφυολογήματα· τα θεωρούσαν ένδειξη πολιτισμού. Αλλά και οι θεοί τους δεν πήγαιναν πίσω. Οι περίφημοι «ομηρικοί γέλωτες» αναφέρονται στα γέλια που έκαναν οι θεοί στον Όλυμπο...

Φοβούνται τον θάνατο οι φιλόσοφοι;

Ο Γερμανοεβραίος φιλόσοφος Φραντς Ρόζεντσαϊγκ (1886-1929) υποστήριζε πως η φιλοσοφία με το να αποκηρύσσει το θάνατο, κλείνει τ' αυτιά της για να μην ακούει την κραυγή της έντρομης ανθρωπότητας. Δυόμισι αιώνες νωρίτερα, ο Λα Ροσφουκό έλεγε πως οι ίδιοι οι κόποι που καταβάλλουν οι φιλόσοφοι για να μας πείσουν ότι δεν πρέπει να μας τρομάζει ο θάνατος αποτελούν την καλύτερη απόδειξη του πόσο τρομακτικός είναι...

Γιατί να μην είμαστε αόρατοι;

Ο Σπινόζα (1632-1677), πανθεϊστής φιλόσοφος που έζησε στην Ολλανδία, έγραψε: **«Ο προσδιορισμός είναι άρνηση. Όταν είσαι κάτι, δεν είσαι κάτι άλλο και δεν είσαι τα πάντα. Ό,τι κι αν έχεις, πάντα κάτι δεν έχεις. Επειδή είσαι ή έχεις κάτι, γι' αυτό δεν είσαι ή δεν έχεις κάτι άλλο...»**. Αυτό σημαίνει πως απαραίτητο συστατικό της ύπαρξης του καθενός είναι κάποια έλλειψη! Η έλλειψη είναι στη φύση των πραγμάτων. Να αναφέρουμε μερικά παραδείγματα; Ο άνθρωπος δεν είναι αθάνατος, ο Θεός δεν είναι θνητός, ο γονιός δεν είναι παιδί, το παιδί δεν είναι γονιός, το ζώο δεν έχει λογική, το δέντρο δεν μετακινείται, ο αέρας είναι αόρατος...

Ο Σωκράτης...

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 470 π.Χ. Δεν εγκατέλειψε ποτέ την πόλη του παρά μόνο για να συμμετάσχει σε στρατιωτικές αποστολές. Πέθανε το 399 π.Χ. αλλά το τέλος του ήταν ο λαμπρότερος θρίαμβος της διδασκαλίας του.

Ήταν άσκημος, κοντός, φαλακρός και κοιλαράς. Δεν έγραψε τίποτα στη ζωή του. Ό,τι ξέρουμε γι' αυτόν το οφείλουμε στον Ξενοφώντα, στον Πλάτωνα και στον Αριστοτέλη.

Ήταν αμείλικτος εχθρός των σοφιστών. Δεν αποδεχόταν τον υποκειμενισμό και τον σχετικισμό τους. Γι' αυτόν οι ηθικές έννοιες έχουν αντικειμενική αξία. Η αρετή διδάσκεται. Κανείς δεν γίνεται με τη θέλησή του κακός, αλλά από άγνοια του καλού.

Σοφός είναι μόνο ο Θεός. Ο άνθρωπος είναι μόνο φιλόσοφος, δηλαδή αναζητητής της αλήθειας. Βάση της φιλοσοφίας του η αυτογνωσία, το «γνώθι σαυτόν». Μέσω αυτής οδηγείται στο «εν οίδα ότι ουδέν οίδα».

Η διδακτική του μέθοδος ήταν πρωτότυπη. Ξεκινά τη συζήτηση προσποιούμενος πως δεν γνωρίζει την αλήθεια και ζητά να τη μάθει μέσα απ' το διάλογο. Βέβαια, στην πορεία αποδεικνύεται το αντίθετο («σωκρατική ειρωνεία»). Στη συνέχεια, οδηγεί τον συνομιλητή του να ανακαλύψει προοδευτικά την αλήθεια («μαιευτική»).

Αμφιβολία και Βεβαιότητα

Ο κόσμος χωρίζεται σε «Ερωτηματικά» και «Θαυμαστικά», σε «στρατιώτες της Αμφιβολίας» και σε «στρατιώτες της Απόλυτης Βεβαιότητας». Όταν συναντάς έναν «άνθρωπο-ερωτηματικό» να μην φοβάσαι. Είναι, σίγουρα, καλός άνθρωπος, δημοκράτης, μπορείς μαζί του να συζητήσεις και να διαφωνήσεις άνετα. Απεναντίας, οι «άνθρωποι-θαυμαστικά» είναι επικίνδυνοι. Είναι οι «άνθρωποι της Πίστης»... οι άνθρωποι των αμετάκλητων αποφάσεων. Η Πίστη, οποιασδήποτε

μορφής -θρησκευτική, πολιτική, αθλητική-, είναι βία. Πίσω από κάθε πόλεμο όλο και κάποιος «άνθρωπος της Πίστεως» κρύβεται. Η Αμφιβολία είναι η μητέρα της Ανοχής και της Περιέργειας. Η Πίστη είναι η άμεση, τυφλή και απόλυτη υπακοή. Όμως χρειάζεται έστω και ελάχιστη Πίστη για να βάλεις μπρος ένα εγχείρημα. Χωρίς την Πίστη και την προσήλωση σε έναν σκοπό, π.χ., δεν θα είχαμε ανακαλύψει την πενικιλίνη, ούτε θα είχαμε εξερευνήσει το ηλιακό μας σύστημα... Είναι αλήθεια πως αν δεν έχεις και λίγη Πίστη-Βεβαιότητα δεν πρόκειται να κερδίσεις καμία μάχη. Αναζητώντας την χρυσή τομή μπορούμε να πούμε: Η Αμφιβολία δεν είναι ιδεολογία αλλά μέθοδος. Μπορείς άνετα να είσαι φιλύποπτος, υποψιασμένος και σκεπτικιστής, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν μπορεί να είσαι καλός χριστιανός, σοσιαλιστής και...Ολυμπιακός!

Τα λεφτά...

...είναι σαν την κοπριά. Αν τα σκορπάς τριγύρω, κάνουν καλό. Αν τα μαζεύεις σ' ένα σωρό, βρομάνε απαίσια...

Πύρρωνας ο ατάραχος...

Ο Πύρρωνας ίδρυσε γύρω στο 320 π.Χ., στην πατρίδα του την Ηλεία, την πρώτη σχολή Σκεπτικισμού. Δίδασκε ότι δεν υπάρχουν απόλυτες αξίες και αλήθειες. Τίποτα δεν μπορεί να θεωρηθεί εκ φύσεως καλό ή κακό, δίκαιο ή άδικο, αληθινό ή ψεύτικο. Δεν υπάρχει κάτι για το οποίο να μπορούμε να βάζουμε το χέρι μας στη φωτιά. Βασικό σημείο της σκέψέως του ήταν και η κατάκτηση της αταραξίας, που την εννοούσε ως απουσία αγωνίας. Ο Πύρρωνας ήταν αδιάφορος για ότι συνέβαινε γύρω του. Μια μέρα, εκεί που περπατούσε με τον δάσκαλό του τον Ανάξαρχο, ο τελευταίος έπεσε μέσα σε έναν βαθύ λάκκο. Ο Πύρρωνας δεν τα 'χασε... Συνέχισε να βαδίζει και να συζητά μόνος του. Έπειτα από λίγο, ο Ανάξαρχος τον φτάνει καταλασπωμένος και τον συνεχάρη για την αταραξία που επέδειξε!

Λένε πως τα χρήματα...

... δεν σε βοηθούνε πάντα να κάνεις αυτό που θέλεις, αλλά να μην κάνεις αυτό που δεν θέλεις.

Δίλημμα...

Τι είναι προτιμότερο; Ένας υποκριτής φίλος ή ένας ειλικρινής εχθρός;

Μη φοβάστε τον θάνατο!

Ο Επίκουρος συνήθιζε να λέει: «Γιατί να φοβόμαστε τον θάνατο; Ο θάνατος δεν

είναι τίποτε για μας. Όσο υπάρχουμε εμείς, αυτός δεν υπάρχει. Κι όσο υπάρχει ο θάνατος, δεν υπάρχουμε εμείς».

Οι ηδονές του βίου

Για τον Επίκουρο υπάρχουν τριών ειδών ηδονές:

Α) Οι φυσικές και αναγκαίες. Είναι όσες εξασφαλίζουν τη ζωή, δηλαδή να τρως, να πίνεις, να κοιμάσαι, να σκεπάζεσαι όταν κρυώνεις τη νύχτα. Αυτές πρέπει πάντα να ικανοποιούνται, αλλιώς διακυβεύεται η επιβίωση.

Β) Οι φυσικές και μη αναγκαίες. Εκείνες που αν και ευχάριστες στις αισθήσεις, αντιπροσωπεύουν το περιττό, π.χ. να τρως και να πίνεις καλύτερα κλπ. Αυτές πρέπει να ικανοποιούνται μόνο αν απαντήσουμε θετικά στο ερώτημα «με συμφέρει ή δεν με συμφέρει;».

Γ) Οι μη φυσικές και μη αναγκαίες. Είναι αυτές που μας επιβάλλει η κοινή γνώμη. Π.χ. ένα πανάκριβο ρόλεξ, ένα κότερο κλπ. Αυτές δεν πρέπει ποτέ να τις ικανοποιούμε γιατί είναι πηγή ανταγωνισμού και δυστυχίας.

Επίκουρος ο Αθηναίος

Ο Επίκουρος δεν γεννήθηκε στην Αθήνα αλλά στη Σάμο το 314 π.Χ. Οι γονείς του (Νεοκλής και Χαιρεστράτη) κατάγονταν απ' τον δήμο του Γαργηττού, μια απ' τις λαϊκότερες συνοικίες των Αθηνών. Έντεκα χρόνια πριν γεννηθεί ο Επίκουρος, 2.000 άνεργοι (μεταξύ των οποίων και οι γονείς του) έλαβαν άδεια απ' την κυβέρνηση της πόλης να ιδρύσουν αποικία στη Σάμο...

Σε ηλικία 12 ετών ο Επίκουρος γράφτηκε στο δημόσιο σχολείο, αλλά δεν έμεινε παρά λίγα μόνο λεπτά! Να πώς περιγράφει την πρώτη του ημέρα στο σχολείο ο Σέξτος Εμπειρικός:

- Στην αρχή αναδύθηκε το χάος, είπε ο δάσκαλος στους μαθητές.
- Κι από πού αναδύθηκε; ρώτησε ο Επίκουρος.
- Αυτό δεν μπορούμε να το ξέρουμε. Είναι ζήτημα που αφορά μονάχα τους φιλοσόφους.
- Τότε τι κάθομαι και χασομεράω εδώ; απάντησε ο Επίκουρος. Θα πάω κατευθείαν στους φιλοσόφους!

«Είναι» και «φαίνεσθαι»

Ο Ευκλείδης ο Μεγαρέας (καμιά σχέση με τον μαθηματικό) έλεγε: «Όταν παλεύουμε για έναν σκοπό πρέπει να προσέχουμε ώστε αντικείμενο των επιθυμιών μας να είναι το είναι κι όχι το φαίνεσθαι».

Ας δώσουμε ένα παράδειγμα: Αν κάποιος θέλει να κυβερνήσει ένα κράτος γιατί νιώθει την ανάγκη να βελτιώσει τη ζωή των συμπολιτών του, πλησιάζει το «είναι»

της δουλειάς τού κυβερνήτη. Αν όμως κίνητρό του είναι το γόητρο, το προσωπικό κέρδος και οι τιμές τις εξουσίας, τότε πάει να πει πως τον έλκυσε το «φαίνεσθαι» του ρόλου. Στην τελευταία περίπτωση, κατά τον Ευκλείδη, δεν έχει καμία ελπίδα να φτάσει στο Αγαθό.

Πηγή: filosofoumen.blogspot.com